

**КЕНЖЕГАЛИ САҒАДИЕВ
АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕС
УНИВЕРСИТЕТІ**

**УНИВЕРСИТЕТ
МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА
ИМЕНИ КЕНЖЕГАЛИ
САГАДИЕВА**

БЕКІТІЛДІ
Ғылыми кеңестің төрағасы
Махметова А.М.
«28» наурыз 2025

**ДОКТОРАНТУРАҒА ҚАБЫЛДАУ ЕМТИХАНЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ
«8D04105 АУДИТ ЖӘНЕ САЛЫҚ САЛУ»
БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША
(ЭССЕ БЛОК, ПРОФИЛЬ БОЙЫНША ЕМТИХАН СҰРАҚТАРЫ)**

Алматы, 2025

Докторантураға түсу емтиханының бағдарламасы (эссе блогы, бейіні бойынша емтихан сұрақтары) 8D04105 «Аудит және салық салу» білім беру бағдарламасы бойынша докторантураға түсу емтиханын өткізу үшін Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 31 қазандағы қаулысымен бекітілген Жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің кәсіптік білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына қабылдаудың үлгілік қағидаларына (өзгертулер мен толықтырулармен) негізделіп құрастырылған.

Бағдарлама «Қаржы және Есеп» кафедрасының отырысында талқыланып, оң шешім қабылданды (20.03.2025 ж. №_8_ хаттама).

Құрастырушылар: аға оқытушы Ким В.В., PhD, доцент Мазбаева К.О., PhD, доцент Изекенова А.К., PhD, доцент Зайтенова Н.Қ.

«Қаржы және Есеп» кафедрасының меңгерушісі
PhD, доцент

Н.Қ. Зайтенова

1. Жалпы ережелер

Бұл бағдарлама 8D04105 «Аудит және салық салу» докторантурасына түсу емтиханы үшін әзірленген. Емтиханның мақсаты – талапкерлердің теориялық және практикалық дайындық деңгейін, олардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын өз бетінше жүргізе алу қабілетін, сондай-ақ ұлттық және әлемдік деңгейдегі заманауи қаржылық мәселелер саласындағы көзқарасын бағалау.

Үміткерлерге қойылатын жалпы талаптар:

- Аудит және салық салу саласындағы іргелі теориялар мен тұжырымдамаларды терең түсіну.

- Қазақстандағы және әлемдегі есеп беру, аудит, салық салу саласындағы өзекті мәселелер мен тенденцияларды сыни тұрғыдан талдай білу.

- Талдаудың сандық және сапалық әдістерін қолдану дағдылары.

- Зерттеу гипотезасын құрастыру және шешу жолдарын ұсына білу.

- Жазудың және дәйексөздің академиялық стилін меңгеру.

2. Эссе тақырыптары мен емтихан сұрақтарының үлгі тізімі

2.1 Эссе тақырыптарының үлгісі

1-бөлім: Аудит: теория және тәжірибе

1. Бухгалтерлік есепті цифрландыру жағдайындағы аудит әдістемесінің эволюциясы.
2. Тұрақты корпоративтік басқаруды қамтамасыз етудегі аудиттің рөлі.
3. Аудит мемлекеттік сектордағы сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайту құралы ретінде.
4. Сыртқы аудит процесіне жасанды интеллект интеграциясы: қиындықтар мен перспективалар.
5. Кәсіпорындардағы тәуекелдерді басқарудағы ішкі аудиттің рөлі.
6. Аудитордың этикасы және тәуелсіздігі: қазіргі қауіптер мен қорғау әдістері.
7. Экономикалық тұрақсыздық жағдайындағы қаржылық есептілікке жүргізген аудит ерекшеліктері.
8. Аудиторлық есеп берулердің сапасы: стандарттар мен қадағалау тәжірибесінің әсері.
9. Тұрақты даму аудиті: халықаралық тәжірибе және ТМД-да енгізу мүмкіндіктері.
10. Кешенді аудит: қаржылық, салықтық және экологиялық аудиттің синергиясы.

2-бөлім: Салық салу: қолданудың практикалық аспектілері

1. Халықаралық салықтық жоспарлау және агрессивті оңтайландыру мәселесі.
2. Қосарланған салық салу мәселелері және оларды жою жолдары.
3. Қазақстандағы шағын кәсіпкерлік субъектілерінің салықтық мүмкіндіктерін талдау.
4. Тұрақты экономикалық өсуді қамтамасыз етудегі салық жүйесінің рөлі.
5. Салық ауыртпалығы және көлеңкелі экономика: себеп-салдар байланысы.
6. Салық салуды цифрландыру: халықаралық тәжірибе және Қазақстандағы интеграцияның мәселелері.
7. Салықтық бәсеке және салық базалары үшін күрес: жаһандық контекст.
8. Салықтық ынталандырудың тиімділігі: ынталандыру ма әлде бюджет шығыны ма?
9. Салық жүйесіндегі әлеуметтік әділеттілік: теория және тәжірибе.
10. Үлкен деректер дәуіріндегі салықтық әкімшілендіру.

Ұсынылатын эссе ұзақтығы: 700-800 сөз.

Бағалау критерийлері:

- Тақырыптың тереңдігі мен толықтығы.
- Презентацияның логикалық және дәлелділігі.
- Сыни талдау мен түпнұсқа идеялардың болуы.
- Тиісті әдебиеттер мен дереккөздерді пайдалану.
- Академиялық стиль мен дизайн талаптарына сәйкестік.
- Сұхбат барысында өз көзқарасын қорғай білу.

2.2 Емтихан сұрақтарының мазмұны мен тақырыптары

Емтихан келесі тақырыптар мен пәндерді қамтитын үш негізгі блокқа бөлінген аудит пен салық ғылымы мен тәжірибесінің негізгі бағыттарын қамтиды:

1-блок: Аудиттің негізгі тұжырымдамалары мен теориялары, нормативтік-құқықтық базасы, аудиттің тұжырымдамалық негіздері

«Аудитордың тәуелсіздігі» түсінігі. Аудиттегі мүдделер қақтығысына байланысты тәуекелдер. Ішкі және сыртқы аудиттің айырмашылығы неде. Аудитте маңыздылық деңгейін анықтау. Аудит үрдісінің (процесінің) негізгі кезеңдері. Аудитордың кәсіби пікірі. Аудиторлық дәлелдемелердің түрлері және олардың сенімділік деңгейлері. Цифрландырудың дәлелдемелерді жинау тәртібіне әсері. «Тұрақтылық аудиті» түсінігі.

Корпоративтік тәуекелдерді басқарудағы ішкі аудиттің рөлі. Шағын кәсіпкерлік аудитінің негізгі белгілері. Трансұлттық компаниялардың аудиті жергілікті бизнестің аудитінен қалай ерекшеленеді? Қазіргі аудитте қандай АТ құралдары қолданылады. Аудитте АИ қолдану.

«ESG аудиті» дегеніміз не көрсетеді. ХАС халықаралық стандарттары бойынша аудиттің мәні неде. Аудиторлық есептің қалыптасуының негізінде жатқан принциптер. Аудиторлық фирмалардағы сапаны бақылау. «Аудиторлық тәуекел» түсінігінің мәні. Аудитордың этикалық кодексін сақтаудың маңыздылығы. Мемлекеттік секторда аудит қалай жүргізіледі.

Аудиттелетін субъектінің ішкі бақылау жүйесін бағалау. Қандай белгілер есеп берудегі мүмкін манипуляцияларды көрсетеді. Сот сараптамасы дегеніміз не және ол қайда қолданылады. Мәліметтердің цифрлық алмасуында аудитордың рөлі қалай өзгереді. Аудиттің инвесторлар үшін маңызы қандай. Пост-аудит дегеніміз не және ол қай жерде орынды.

Қазақстан Республикасындағы аудиторлық нарықтың ашықтығын бағалау. ЕАЭО елдерінде аудит қалай реттеледі. Автоматтандыру дәуіріндегі тәуелсіз аудиттің келешегі. Стартаптарды тексерудің күрделілігі. Қаржылық емес есептілікті ашудағы аудиттің рөлі. Қандай қауіп-қатер аудиторлық кәсіпке деген сенімге нұқсан келтіруі мүмкін.

Үздіксіз аудит дегеніміз не. Аудиттің қандай аспектілері әрбір клиентке жеке көзқарасты талап етеді. Аудит корпоративтік құқық бұзушылықтарды анықтауға және болдырмауға қалай көмектеседі. Аудит пен қайта қараудың айырмашылығы неде? Аудитор жұмысына қандай КРІ қолдану орынды? Жасанды интеллект контекстінде аудитор мамандығының болашағын қалай бағалайсыз? Не маңыздырақ: процедураларға сәйкестік пе, әлде аудиттің нәтижесі ме?

2-блок: Республикалық деңгейде салық жүйесін дамытудың өзекті мәселелері

Мемлекеттік салық жүйесінің мақсаты. Салық ауыртпалығы дегеніміз не және ол қалай өлшенеді. Тікелей және жанама салықтардың айырмашылығы. Әділ салық жүйесінің белгілері қандай. Салық жүйесінің кәсіпкерлік ортаға әсері. Салық базасы дегеніміз не және

ол қалай қалыптасады. Салық шегерімдерінің түрлері. Салықты оңтайландыру. Занды оңтайландыруды салық төлеуден жалтарудан қалай ажыратуға болады?

BEPS дегеніміз не және оның мәні неде. Салық резиденттігінің механизмі. Қандай салықтар экономикалық ауытқуларға барынша сезімтал. Салық саясаты инвестицияны қалай ынталандырады. Салық бәсекесі дегенді қалай түсінесіз. Салық амнистиясының салдары қандай. Трансферттік баға дегеніміз не.

Криптовалюталарға салық салудың қандай қиындықтары бар. Тиімді салықтық әкімшілендірудің белгілері қандай.

Электрондық салық әкімшілігі. Салықтарда «ластаушы төлейді» принципі қалай жүзеге асырылады. Салық тәртібі дегеніміз не. Салықтарды ерікті төлеуді қандай механизмдер ынталандырады. Қазақстан Республикасындағы ҚҚС жүйесін бағалау. Патенттік салық салу жүйесінің артықшылықтары. Салық саясатының көлеңкелі экономика деңгейіне әсері. Салықтық бақылау дегеніміз не. Салықтық жеңілдіктердің экономикадағы рөлі қандай.

Әлемдік ең төменгі салықты енгізу. Әлеуметтік саланы қандай салықтар қаржыландыруы керек. Салық икемділігі. Сандық дәуірде фискалдық саясат қандай қиындықтарға тап болады. Мемлекеттер оффшордан жалтарумен қалай күреседі. Салық реформасы дегеніміз не. «Прогрессивті салық салудың» мәні неде.

Салық салудың қандай принциптерін басымдық деп санайсыз. Неліктен қосарланған салықты болдырмау маңызды? Салықтық ынталандыру дегеніміз не және ол қашан тиімді. Салық жүйесінің тиімділігі қалай өлшенеді. Неліктен электронды коммерцияға салық салуды реформалау қажет? Қазақстанның салық жүйесінің әлсіз жақтары және оларды жою жолдары.

3-блок: Ішкі аудит және бақылау процедуралары

Ішкі аудит және оның сыртқы аудиттен айырмашылығы неде. Корпоративтік басқарудағы ішкі аудиттің рөлі. Ішкі аудиттің тәуекелдерді басқаруға қарама-қайшылықтары. Ішкі бақылаудың негізгі түрлері. COSO моделі және оның қолданылуы. Ішкі аудиттің тәуелсіздігінің маңызы. Ішкі аудиттің тексеру комиссиясымен өзара әрекеттесуі. Ішкі аудит басшысының негізгі міндеттері. Ішкі аудитті бағалаудың тиімділігі. Ішкі бақылауды тестілеуде құралдар мен әдістер қолданылады. Тәуекелдің негізгі көрсеткіштері (ТЖК) және олар ішкі аудитте қалай қолданылады. Бақылау өзін-өзі бағалау (CSA). Ішкі аудитті жоспарлау қалай жүргізіледі. Тәуекелге негізделген ішкі аудитті қалай жүргізу керек.

Сандық ортадағы ішкі аудиторлардың қиындықтары. Ішкі бақылаудағы үздіксіз мониторинг дегеніміз не. Ішкі аудит алаяқтықтың алдын алуды қалай қолдайды. Ішкі аудит келісімінің кезеңдері. Ішкі аудит бойынша есеп берулер қалай құрылымдалған болуы керек. Ішкі бақылау жүйелеріндегі АТ аудитінің рөлі. Ішкі бақылау жүйелерінің жетілгендігін қалай бағалауға болады. Ішкі бақылаудың кемшіліктері және оларды жою жолдары. Аудиторлық ұсыныстарды бақылау қалай жүргізіледі. Сәйкестік аудиті дегеніміз не. ESG есеп берудегі ішкі аудиттің рөлі.

Ішкі аудит ұйымға қосымша құндылықты қалай қамтамасыз етеді. Тәуекелдерді басқарудағы үш сызықты модель. Ішкі аудиттің кәсіпорын тәуекелдерін басқарумен (ERM) интеграциясы. Дағдарысты басқарудағы ішкі аудиттің рөлі. Этикалық мәселелерді ішкі аудиторлар шешеді. Ішкі аудитордың негізгі құзыреттері қандай. Ішкі аудит сапасын қамтамасыз ету қалай жүргізіледі. COSO-дан басқа ішкі бақылау құрылымдары.

Ішкі аудит деректердің талдауын қалай пайдалана алады? Аудит процесі дегеніміз не және ол қалай жүзеге асырылады. Ұйымдағы бақылау ортасын қалай бағалауға болады. Міндеттерді бөлу дегеніміз не және ол неге маңызды. Ішкі аудит сыртқы аудитпен қалай әрекеттеседі. Операциялық аудит дегеніміз не және оның қаржылық аудиттен

айырмашылығы неде. Ішкі аудит стратегиялық шешімдер қабылдауға қалай әсер етуі мүмкін.

Бағалау критерийлері:

Жауаптың толықтығы мен тереңдігі: Сұрақ тақырыбы қаншалықты толық қамтылған, негізгі ұғымдар, теориялар мен модельдер туралы білім.

Логика және құрылымдық: Ұсынудың анықтығы, дәлелдердің жүйелілігі, ақпаратты жүйелеу қабілеті.

Талдау дағдылары: Ұсынылған мәліметтерді талдай білу, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, негізделген қорытынды жасау.

Білімді қолдану: Теориялық білімді практикалық жағдайларда, соның ішінде Қазақстанның қаржы секторының ерекшеліктері мен әлемдік трендтерде қолдана білу.

Эрудиция және сыни тұрғыдан ойлау: Қосымша ақпаратқа ие болу, әртүрлі тәсілдерді сыни тұрғыдан бағалау, заманауи деректермен және зерттеулермен жұмыс істей білу.

Баяндаудың академиялық стилі: Терминологияның дұрыстығы, түсініксіздігі.

3. Ұсынылатын әдебиеттер

Бұл тізім толық емес, бірақ емтиханға дайындалуға қажетті негізгі бағыттарды қамтиды. Үміткерлерге сонымен қатар жетекші қаржылық журналдардағы өзекті ғылыми мақалалармен және халықаралық қаржы ұйымдарының есептерімен танысу ұсынылады.

3.1. Негізгі әдебиеттер:

1. Қыздарбекова, А., т.б. Қазақстандағы жасыл экономикалық өсудегі экологиялық аудиттің рөлін бағалау. 2025 asu.edu.kz+6researchgate.net+6turand.edu.kz+6
2. Мырзабек, F.M. Қазақстандағы аудит сапасы. Жас ғалым, No44, 2024 ж
3. Зерттеу мақаласы: Қаржылық есептіліктің бұрмалануының халықаралық перспективасы (Қидырмағанбетова және т.б., 2025) researchgate.net
4. Боровский, Дж., Яворски, К., Тимоцко, Д. Әкімшілікке тиімділік аудитінің әсері. Басқару аудиті журналы (2020) academia.edu
5. Казакова Н.А., Ефремова Е.И. Аудит: университеттерге арналған оқулық, 5-ші басылым, Юрайт, 2024 lib.herzen.spb.ru+11studmir.com+11tur-mir.ru+11
6. Казакова Н.А., Ефремова Е.И. Практикалық аудит: ЖОО-ға арналған оқулық, 5-басылым, Юрайт, 2024 ж
7. Касьянова С.А. Аудит: оқулық, Infra M, 2-ші басылым, 2024 studmir.com+1ru.wikipedia.org+1
8. Кочинев Ю.Ю. сәйкес аудит
9. Осипов В.И. Коммерциялық ұйымның қызметін бақылау және аудит, Infra M, 2024 studmir.com
10. Орлов С.Н. Корпоративтік басқару жүйесіндегі ішкі аудит, Infra M, 2024 studmir.com
11. Арабян К.К. Аудит. Теория, ұйымдастыру, әдістеме және практика, Бірлік, 2020 szu-lib.ranepa.ru+15rusneb.ru+15tur-mir.ru+15
12. Лебедева Е.М. Аудит: SPO үшін оқулық, Академия, 2020 studmir.com+4rusneb.ru+4tur-mir.ru+4
13. Суглобов А.Е. және т.б. Төлем қабілетсіздігі жағдайында ұйымдардың аудиті, Infra M, 2020 ru.wikipedia.org+3tur-mir.ru+3ru.wikipedia.org+3
14. Стефан М.А. Аудит 2 бөлікте, Юрайт, 3-ші басылым, 2020 ru.wikipedia.org+5tur-mir.ru+5szu-lib.ranepa.ru+5
15. Булыга Р.П. Бизнес аудит: магистратураға арналған оқулық, Бірлік Дана, 2021 tur-mir.ru+1norma-verlag.com+1
16. Воронина Л.И. Аудиттің халықаралық стандарттары: теория және тәжірибе, Infra

М, 2020tur-mir.ru

17. Ерохина Е.И. Аудит: Сапаны бағалау мәселелері, ғылыми кеңесші, 2020urait.ru+9tur-mir.ru+9studmir.com+9

18. Кучеренко С.А., Попов В.П. АТ көмегімен аудит: оқу құралы, 2020studmir.com+3tur-mir.ru+3lib.herzen.spb.ru+3

19. Федоренко И.В., Золотарева Г.И. Аудит: оқулық, Infra М, 2-ші басылым, 2022tur-mir.ru

20. Kleven, H.J. Жеткілікті статистикалық тәсіл: Праймер, Экономиканың жылдық шолуы, 2021researchgate.net+14en.wikipedia.org+14en.wikipedia.org+14

21. Ferro, A. et al. Табысты ауыстыру және халықаралық салық реформалары, arXiv 2022arxiv.org

22. Black, E. et al. Салық аудиті үлгілеріндегі алгоритмдік әділдік және тік теңдік, arXiv 2022arxiv.org

23. Гончар, Н.С. Тұрақты экономикалық дамуға арналған салық жүйелері, arXiv 2024arxiv.org

24. Ванг, Дж. және т.б. TaxAgent: LLM фискалдық саясатты қалай құрастырады, arXiv 2025arxiv.org

25. Сембиева, Л. & Бөртебаева, А. Мемлекеттік аудит жүйесіндегі салық әкімшілігі, 2021tur.edu.kz+3academia.edu+3academia.edu+3

26. • Александров И.В. Салық қылмыстары: Тергеу, Юстиция, 2021 ж

27. • Гончаренко Л.И., Жукова Е.И. Ұйымдарға салық салу: Оқулық, KnoRus, 2021

28. Карпова Г.Н., Юмаев М.М. Табиғатты басқаруға салық салу, KnoRus, 2021 ж

29. Болтинова О.В., Цареградская Ю.К. Салық бақылауы. Салық тексерулері, 2-ші басылым, Норма, 2022norma-verlag.com+1tur-mir.ru+1

30. Гончаренко Л.И. т.б. Мемлекеттің салықтық тәуекелдері: монография, KnoRus, 2022

3.2. Қосымша оқу және ресурстар:

1. Армстронг М., Адитя П. Аудит: ұғымдар мен қолдану. — [соңғы басылым].

2. Соколов Я.В. Бухгалтерлік есеп және аудит теориясы. — М.: Юрайт.

3. Лангендорф П., Шефер У. Халықаралық аудит. — М.: INFRA-M.

4. Хубиева С.Б. Салықтар және салық салу. — М.: Проспект.

5. Дьяков И.Н. Қазақстандағы салық салу. — Алматы: Экономика.

6. BEPS бойынша ЭЫДҰ есептері: <https://www.oecd.org/tax/beps>

7. Қазақстан Республикасының Салық кодексі [ағымдағы нұсқа] — zakon.kz

8. ISA стандарттары — ifac.org

9. Журналдардағы мақалалар: Journal of Accounting and Economics, The Tax Journal, Audit & Assurance Journal

10. Семенова Г.Н. Шағын бизнеске салық салу: оқу құралы, KnoRus, 2022

11. Гончаренко Л.И., Жукова Е.И. Ұйымдарға салық салу: тапсырмалар мен сынақтар, KnoRus, 2022

12. Барсулая Т.Д. Салық аудиті: оқулық, Русаинс, 2019

(жаңартылған)lib.herzen.spb.ru+2sziu-lib.ranepa.ru+2lib.herzen.spb.ru+2

13. Пепеляев С.Г. Салық құқығы. Арнайы бөлім, Білім, 2017+reissuessziu-lib.ranepa.ru+8ru.wikipedia.org+8lib.herzen.spb.ru+8

14. Пепеляев С.Г. Мүлікке салық салудың құқықтық негіздері, Жарғы, 2016+updatesru.wikipedia.org

15. Пепеляев С.Г., Табыс пен пайдаға салық салу, Жарғы, 2015+updatesru.wikipedia.org

16. Илья Кучеров И.И. Халықаралық салық құқығы: оқулық, YurInfoR, 2022 жылға

дейін жаңарту ru.wikipedia.org+1studmir.com+1

17. Грязнова А.Г. және т.б. Фирма қызметінің экономикалық негіздері, жоғары. shk., қайта басып шығару 2020ru.wikipedia.org

18. Романовский М.В., Иванова Н.Г. Салықтар және салық салу, Юрайт, 2015+reissuesru.wikipedia.org

19. Оберсон, X. Droit fiscal suisse, 5-ші, 2021en.wikipedia.org

20. Ауэрбах, А.Дж. Тағайындалған ақша ағынына салық салу (Анықтамалық, 2021 тарауында)en.wikipedia.org+1arxiv.org+1